

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

ในบทที่ 7 นี้เป็นการสรุปผลการศึกษาที่ได้จากพัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวน โดยการนำผลการศึกษาที่ได้ในทุกๆ ด้านมารวบรวมเป็นแนวทางในการเสนอแนะเพื่อการพัฒนา และการป้องกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนทั้งที่มีอยู่ในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งมีจุดมุ่งหมายก็เพื่อให้ชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวน ได้คงไว้ซึ่งเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชุมชนริมน้ำภาคกลาง รวมทั้งช่วยให้ประชาชนในชุมชนแห่งนี้มีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น

7.1 สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาพัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวนทั้งหมด ในแต่ละบทที่ผ่านมา ทำให้ทราบได้ว่าองค์ประกอบอะไรบ้างที่มีส่วนสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดบทบาทในลักษณะต่างๆ ของชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวนแห่งนี้ ซึ่งเมื่อดูตามพัฒนาการของชุมชนแล้ว จะพบว่าความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนริมน้ำแห่งนี้มันถือได้ว่าการเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่เป็นไปอย่างช้าๆ และเป็นไปตามลำดับ ทำให้โครงสร้างหลักๆ ของชุมชนทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ไม่ได้รับการกระทบกระเทือนมากมายนัก โดยยังสามารถที่จะคงสภาพโครงสร้างของชุมชนอันเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมไว้ได้อย่างค่อนข้างสมบูรณ์ ถึงแม้ว่าในช่วงระยะเวลาหนึ่งจะมีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมขนส่งทางบก มีการตัดถนนตามนโยบายการพัฒนาประเทศ ซึ่งก็ส่งผลกระทบต่อกิจกรรมและบทบาททางเศรษฐกิจภายในชุมชนที่เคยมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างสูงสุดให้เกิดความซบเซาลง รวมทั้งยังทำให้บทบาทของการคมนาคมขนส่งทางน้ำแทบจะหมดสิ้นลงไปเลย นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงทิศทางในการขยายตัวของชุมชน ก็ทำให้รูปแบบการตั้งถิ่นฐานมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไป มีการตั้งถิ่นฐานที่เข้าหาถนนมากขึ้น มีการขยายพื้นที่อยู่อาศัยออกมาจากแหล่งน้ำมากขึ้น แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นแล้วสภาพที่เป็นอยู่โดยรวมก็ยังคงมีเอกลักษณ์ของพื้นที่ที่ค่อนข้างชัดเจนอยู่ไม่ได้ถูกทำลายคุณค่าดั้งเดิมลงไปมากมายนัก ประกอบกันกับที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่เป็นคนเก่าคนแก่ในพื้นที่ที่ย้ายเข้ามาอยู่เป็นระยะเวลานานรวมทั้งลูกหลานของบรรพบุรุษในยุคบุกเบิกพื้นที่ ก็ยังคงมีค่านิยมที่จะดำเนินชีวิตไปตามวิถีชีวิตดั้งเดิมที่เคยมีมาอยู่ และยังมีการปรับตัวเพื่อที่จะสามารถจะประยุกต์เอาความเจริญที่มาจากการพัฒนาท้องถิ่นและพัฒนาประเทศ เข้ามาสู่ชุมชน มาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม จึงทำให้ชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวนยังคงสามารถดำรงอยู่ไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดีมาจนถึงทุกวันนี้

การที่ชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวนสามารถที่จะรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของท้องถิ่นได้เป็น
 อย่างดีจวบจนปัจจุบัน ก็เกิดจากความสัมพันธ์กันระหว่างองค์ประกอบของชุมชนไม่ว่าจะจากคน
 กิจกรรม และการใช้พื้นที่ โดยที่องค์ประกอบทั้งหมดเหล่านี้มีความสัมพันธ์และตอบสนองซึ่งกัน
 และกันเป็นอย่างดี ทำให้ชาวชุมชนริมน้ำแห่งนี้เกิดความเคยชินและคุ้นกับรูปแบบการดำเนินชีวิต
 ตามวิถีชีวิตที่เคยมีมาตั้งแต่ครั้งอดีต และยังคงมีความต้องการที่จะดำเนินรอยตามวิถีชีวิตในลักษณะ
 ดังกล่าวไว้ให้คงอยู่ควบคู่ไปกับความเจริญทางด้านต่างๆ ที่ก้าวเข้ามาสู่พื้นที่อยู่เรื่อยๆ ต่อไป โดย
 ในการศึกษาถึงพัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวนในครั้งนี้
 พบว่าภายในชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวนมีสิ่งของและสถานที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์มากมาย
 ซึ่งในปัจจุบันทุกวันนี้มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาชมตลาดคลองสวนเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่
 แล้วนักท่องเที่ยวก็มีจุดมุ่งหมายในการเข้ามาที่สถานที่แห่งนี้เพื่อต้องการที่จะสัมผัสถึงบรรยากาศ
 เก๋ไก๋ในอดีตที่อบอวลด้วยมนต์เสน่ห์แห่งการซื้อขายแลกเปลี่ยน รอยยิ้มมิตรไมตรีและการขายสินค้า
 ที่มีเอกลักษณ์ของพ่อค้าแม่ขาย รวมทั้งโครงสร้างของตลาดที่เป็นอาคารไม้เก่าๆ มีลักษณะเป็น
 เรือนแถวไม้โบราณปลูกสร้างมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ที่ตั้งเรียงรายกันอยู่ริมคลองประเวศน์บุรี
 รมย์ และถ้าหากเดินชมแล้วสังเกตให้ดีก็จะพบว่าชาวของเครื่องใช้ในแต่ละร้านมีความแปลกตา
 เนื่องจากเป็นของเก่า ของโบราณมีมาตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ไม่ว่าจะเป็นกล่อง
 ถ้วยรูป โคมไฟ หุ่นโชว์เสื้อผ้าจากปูนปลาสเตอร์ ป้ายโฆษณาสินค้าในอดีต ขวดน้ำมะเน็ดที่มีลูก
 ลอยอยู่ข้างใน ขวดน้ำอัดลม หรือที่ซังน้ำหนักกุนเชียง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นงานโฆษณา
 สินค้าในอดีตที่หาดูได้ยาก เป็นที่ต้องการของนักสะสมและบ่อยครั้งจะเป็นที่ต้องการของผู้กำกับ
 ภาพยนตร์ที่แสวงหาฉากบรรยากาศในอดีตย้อนยุคสำหรับถ่ายทำภาพยนตร์ รวมทั้งร้านกาแฟที่
 เป็นต้นตำรับกาแฟโบราณและสกากาแฟที่ยังคงสภาพที่สมบูรณ์อยู่มาจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน
 นอกจากนี้แล้วเรื่องราวความเป็นมาของชุมชนริมน้ำแห่งนี้ยังสื่อออกมาอย่างชัดเจนในเรื่องของการ
 เป็นศูนย์รวมของชุมชน โดยที่ภายในชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวนแห่งนี้ ในอดีตนั้นเคยเป็นจุดแวะ
 พักและเป็นศูนย์รวมของชุมชนที่มีขนาดใหญ่พอสมควร จะเห็นได้จากสิ่งปลูกสร้าง ศาลเจ้า โรง
 เจ วัดและสุเหร่าที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไทยจีน พุทธและมุสลิม ทั้งที่อยู่ในชุมชนและอยู่
 ละแวกใกล้เคียง โดยสิ่งปลูกสร้างเหล่านี้จะมีการปลูกสร้างที่อยู่ภายในละแวกเดียวกัน นอกจากนี้
 ยังมีอีกสถานที่หนึ่งที่คงไว้ซึ่งความชัดเจนของการเป็นสถานที่รวมตัวกันของกลุ่มคนในชุมชน โดย
 เป็นจุดพบปะพูดคุยกัน และที่นั่นก็คือร้านกาแฟหรือสกากาแฟ โดยทุกคนที่เข้ามาในร้านกาแฟ
 ตั้งแต่อดีตเรื่อยมาแม้จะต่างศาสนาต่างเชื้อสายก็สามารถเข้ามาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นพูดคุยกันถึง
 เหตุการณ์บ้านเมืองและชีวิตประจำวันร่วมกันได้ ซึ่งในอดีตนั้นจะมีสกากาแฟให้เห็นแทบทั้งวัน
 แต่ในปัจจุบันนี้จะมีอยู่แค่เพียงในตอนเช้าประมาณหกโมงเช้าถึงแปดโมงเช้าเท่านั้นเอง แต่ว่าสิ่ง

ต่างๆ ที่เห็นเหล่านี้ก็มีความสำคัญพอที่จะเป็นเป็นการแสดงให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างมีความสุขได้เป็นอย่างดี

แต่ในทุกชุมชนไม่ว่าจะที่ไหนก็ตามย่อมต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และกระแสของการพัฒนา ชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวนแห่งนี้ก็เช่นเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงมีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดผลกระทบที่เป็นปัญหาขึ้น โดยในชุมชนแห่งนี้ปัญหาหลักที่มีความเกี่ยวข้องกันกับการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ก็คือ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ การที่ในปัจจุบันมีค่าครองชีพที่สูงขึ้นทำให้ชาวบ้านต้องแบกรับภาระการใช้จ่ายที่มากขึ้นเป็นเงาตามตัว รวมทั้งการที่มีประชากรเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากทุกๆปี ก็ส่งผลให้เกิดสภาวะสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ทั้งจากการกระทำของมนุษย์ที่ขาดความรับผิดชอบหรือแม้แต่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ก็ตาม ผลที่ตามมาทำให้เกิดเป็นปัญหาทางกายภาพ ไม่ว่าจะเป็นขยะมูลฝอยสิ่งปฏิกูลต่างๆ รวมไปถึงการพัฒนาที่ก่อให้เกิดมลภาวะทางเสียง และทัศนียภาพที่ถูกทำลายลงไปเป็นจำนวนมาก ด้วยผลที่มาจากการพัฒนาตามกระแสนิยมโดยขาดความรับผิดชอบต่อและสามัญสำนึกที่ดี นอกจากนี้ธรรมชาติที่ถูกการเปลี่ยนแปลงและถูกทำลายด้วยน้ำมีอมมนุษย์ก็ได้ลงโทษแก่มนุษย์ทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นการเกิดน้ำท่วม หรือการเกิดสภาวะขาดแคลนน้ำในหน้าแล้ง เป็นต้น และที่สำคัญไม่แพ้สิ่งใดสำหรับชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวนแห่งนี้ก็คือการทรุดโทรมและเสียหายของอาคารและสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ที่มีอายุเก่าแก่นับร้อยปี หลังจากการปลูกสร้างและได้ใช้งานอย่างเต็มที่มาจนถึงปัจจุบัน โดยที่ไม่มีการซ่อมแซมหรือปรับปรุงให้มีสภาพที่ดีอยู่เสมอ ซึ่งถ้าเมื่อใดเกิดความเสียหายขึ้นอย่างรุนแรงก็คงเหมือนเช่นเดียวกันกับชุมชนริมน้ำในหลายแห่งที่ต้องสูญหายและไม่เหลือสิ่งใดให้ชนรุ่นต่อไปได้สัมผัสถึงคุณค่าจากภูมิปัญญาบรรพบุรุษอีกเลย

ซึ่งจากการวิเคราะห์ศักยภาพในการพัฒนาสามารถสรุปได้ว่า ในชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวนแห่งนี้ น่าจะมีศักยภาพเพียงพอในการพัฒนาให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยมีการเน้นไปที่สถาปัตยกรรมอันเก่าแก่ของบ้านเรือนริมน้ำที่ได้รับรางวัลสถาปัตยกรรมดีเด่น รวมทั้งกับความหลากหลายทางเชื้อชาติที่อยู่ร่วมกัน มีรูปแบบวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม อาหารการกิน ข้าวของเครื่องใช้ที่หาหาชมได้ยากในปัจจุบัน และความสวยงามที่เกิดขึ้นจากสภาพทางภูมิประเทศของลำคลอง การมีระบบนิเวศน์ที่สมบูรณ์ และที่จะขาดไม่ได้ก็คือ ความสะอาดสบาย และการเชื่อมโยงในการเข้าถึงพื้นที่ชุมชนริมน้ำแห่งนี้และแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ โดยรอบได้เป็นอย่างดี

และในท้ายสุดนี้ในทุกวันนี้ในหลายๆ ชุมชนในประเทศไทยยังคงมีตลาดเก่าแก่ที่มีอายุมากกว่า 100 ปีมีหลายแห่งที่ยังคงรอคอยให้ผู้คนเดินทางเข้าไปเยือนรอยวันวานและสัมผัสมนต์เสน่ห์แห่งอดีต ซึ่งหลงเหลือร่องรอยไว้ให้เรียนรู้และชื่นชมถึงประวัติความเป็นมา เรื่องเล่าและความทรงจำที่น่าประทับใจ ตลาดโบราณแต่ละแห่งล้วนมีเอกลักษณ์เฉพาะแตกต่างกันไปตามวิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณีในท้องถิ่น ทั้งนี้ก็รวมไปถึงชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวนแห่งนี้ด้วย

ซึ่งมนต์เสน่ห์ของชุมชนริมน้ำที่เป็นรูปแบบการตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของท้องถิ่นในประเทศไทยได้เป็นอย่างดี รวมไปถึงบรรยากาศเก่าๆ และร่องรอยในอดีตที่ยังคงชัดเจนของตลาดคลองสวน 100 ปี ซึ่งจะมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และสามารถเพิ่มเติมประเพณีชีวิตได้อีกยาวนาน

โดยถ้าหากรู้จักการอนุรักษ์ชุมชน และมีการจัดการที่ดีขึ้นกับชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวนก็จะทำให้เกิดการคงอยู่ของรูปแบบการตั้งถิ่นฐานและวิถีชีวิตดั้งเดิมอดีตไว้ได้ เพราะชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวนแห่งนี้ยังคงประโยชน์อย่างมากต่อคนในชุมชนและกับผู้ที่สนใจที่ต้องการเข้าไปสัมผัสถึงตัวตนที่แท้จริงของรูปแบบการตั้งถิ่นฐานและเอกลักษณ์ของชุมชนริมน้ำในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ในปัจจุบันหลงเหลืออยู่เพียงไม่กี่แห่งแล้วเท่านั้นในประเทศไทย

7.2 อภิปรายผลการศึกษา

ในการอภิปรายผลการศึกษาในครั้งนี้เป็นตอบซึ่งคำถามการวิจัยในบทที่ 1 โดยที่ชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวนแห่งนี้มีรูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบดั้งเดิมมาตั้งแต่อดีตนานนับร้อยปีแล้ว ซึ่งลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนแห่งนี้มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวเด่นชัดไม่เหมือนกับชุมชนริมน้ำแห่งอื่นๆ ทั้งจากการที่มีกลุ่มคนอยู่อาศัยด้วยกันภายในพื้นที่ถึง 3 กลุ่มคน ทั้งไทย จีนและมุสลิม ที่ก่อให้เกิดการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมและสังคม อันจะเห็นได้จากการมีศาสนสถานตั้งอยู่ภายในชุมชน ซึ่งเป็นจุดสังเกตได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้รูปแบบการตั้งถิ่นฐานก็ยังมีลักษณะที่มีการวางตัวไปตามแนวลำคลองซึ่งเป็นรูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบดั้งเดิม และที่มีความชัดเจนแตกต่างจากชุมชนอื่นๆ การมีทางเดินเท้าอยู่ระหว่างหน้าบ้านกับทำน้ำ ซึ่งจากรูปร่างดังกล่าวนี้ทำให้สามารถบอกได้ว่าชุมชนริมน้ำแห่งนี้มีลักษณะของหลังบ้านที่ติดกับน้ำก็ได้ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วชุมชนริมน้ำโดยมาจะมีส่วนที่เป็นหน้าบ้านติดกับแหล่งน้ำในที่นี้ก็รวมไปถึงฝั่งตรงข้ามกับตลาดด้วย แต่ว่าส่วนที่เป็นตลาดน้ำของที่นี่กลับมีลักษณะที่แตกต่างไป โดยประโยชน์ของทำน้ำก็คือเป็นที่จอดเรือเพื่อการขนส่งสินค้าในอดีตเพียงเท่านั้น จึงไม่ได้เป็นเหมือนกับหน้าบ้านที่มีการใช้ค้าขายหรือพักผ่อนแต่เพียงอย่างเดียวเช่นเดียวกับในชุมชนริมน้ำอื่นๆ รวมทั้งบริเวณโดยรอบตลาดก็จะมีคูน้ำล้อมรอบซึ่งแต่ก่อนนั้นสามารถพายเรือเข้ามาตามคูน้ำได้ทำให้สามารถเข้าถึงได้ทั่วทุกพื้นที่เลยทีเดียว และจากโครงสร้างในลักษณะนี้เองส่งผลต่อการเสริมสร้างเอกลักษณ์ของท้องถิ่นขึ้น จนได้มีการอนุรักษ์และพัฒนาให้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้น ทั้งนี้ก็อาศัยความร่วมมือร่วมกันของประชาชนและภาครัฐในการปรับปรุงซ่อมแซมโครงสร้างบางส่วนที่เสียหาย รวมทั้งจัดการกับสภาพภูมิทัศน์ เพื่อให้เกิดความสวยงามมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้หน่วยงานท้องถิ่นก็มีส่วนสำคัญในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อให้การเข้าถึงพื้นที่สะดวกมากขึ้น ทั้งยังรวมไปถึงการส่งเสริมการทำอาชีพเสริม เช่น สนุก ดอกไม้ประดิษฐ์ เป็นต้น เพื่อช่วยสร้างรายได้ด้านการค้าขายให้กับคนในท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น รวมทั้งการวางแผนเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงทางการท่องเที่ยวในอนาคตที่จะ

สามารถทำให้รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน และวิถีชีวิตดั้งเดิมเหล่านี้ดำรงอยู่ได้อย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดี เคียงคู่กับบทบาทของชุมชนที่จะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งในด้านการค้าและการท่องเที่ยว

7.3 ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาพื้นที่ชุมชน

ในการเสนอแนะแนวทางการพัฒนาพื้นที่ชุมชน ได้นำแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนา ชุมชนมาประกอบด้วย เนื่องจากในความหมายของคำว่าพัฒนาชุมชนนั้นคือ การจูงใจก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชน เพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพของส่วนประกอบต่างๆ ในชุมชน จากสภาพที่ไม่ พึงปรารถนาไปสู่สภาพที่พึงปรารถนาอันเป็นเป้าหมายที่ชุมชนตั้งไว้ ซึ่งในการที่จะพัฒนาไปตาม ทิศทางที่ถูกต้องจำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาถึงศักยภาพและเอกลักษณ์ของพื้นที่ รวมทั้งจะต้องมี การปรึกษาหารือกัน เพื่อการวิเคราะห์ปัญหา และวางแผนในการพัฒนาให้เป็นไปตามระบบ โดยที่ ในแนวทางการพัฒนาพื้นที่ชุมชนมีน้ำศาลากลางสวน มีขั้นตอนและแนวทาง ดังต่อไปนี้

7.3.1 การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่และเจ้าของที่ดินในการอนุรักษ์และ พัฒนาชุมชน

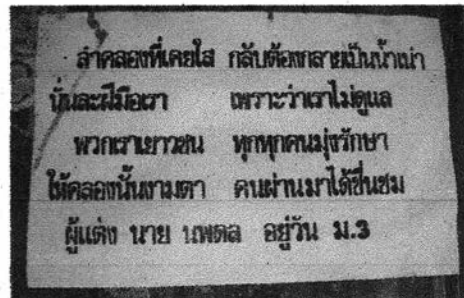
ในชุมชนมีน้ำศาลากลางสวนแห่งนี้มีปัญหาที่สำคัญมากในด้านสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่ผู้ประกอบกิจการส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นเจ้าของที่ดิน รวมทั้งยังมีจำนวนมากที่อยู่ในวัยชรา มีอายุ มากแล้ว โดยในการจัดการกับปัญหาสังคมอย่างนี้ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับความร่วมมือ จากทั้งหน่วยงานของรัฐ เอกชน และประชาชน ซึ่งกลุ่มคนที่มีความสำคัญที่สุดก็คือ กลุ่มของวัยรุ่น และกลุ่มของผู้ถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน ต้องมีการร่วมมือปรึกษาหารือกันเพื่อที่จะหาช่องทางในการ พัฒนาชุมชน รวมไปถึงการอนุรักษ์เอกลักษณ์และวิถีชีวิตอันเก่าแก่และดั้งเดิมของชุมชนไว้สืบต่อไป ในอนาคต มิใช่ว่าพอหมดจากคนรุ่นนี้แล้วก็ไม่มีผู้สืบต่อไปในอนาคตขึ้น โดยในการจัดการมี ข้อเสนอแนะดังนี้

- มีการรณรงค์ในการอนุรักษ์โดยให้เจ้าของที่ดิน และผู้เช่าอาศัยได้มีการตกลงกันในการอยู่อาศัย และการประกอบกิจการ โดยที่มีการช่วยเหลือกันในการปรับปรุงซ่อมแซมอาคารที่ทรุดโทรม ทั้งนี้ อาจจะมีหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยเหลือด้วยทั้งในด้านของการจัดการกับสภาพภูมิ ทัศน์ รวมทั้งการรักษาไว้ซึ่งรูปแบบทางสถาปัตยกรรมดั้งเดิม ซึ่งอาจจะมีการช่วยเหลือในด้านทุน ทรัพย์ หรือคำแนะนำ หรือทั้งสองอย่างก็ได้

- การรณรงค์ให้คนรุ่นใหม่มีความสำนึกรักบ้านเกิดและภูมิใจในเอกลักษณ์ที่มีคุณค่าของ ชุมชนของตน มีการจัดกิจกรรมที่ให้คนรุ่นใหม่ได้เข้ามามีส่วนรวมในการแสดงความคิดเห็นและได้ ร่วมลงมือปฏิบัติ เช่น งานประเพณีที่สำคัญของท้องถิ่น และตามศาสนามากขึ้น เป็นต้น เพื่อที่จะทำ ให้คนรุ่นใหม่เหล่านี้ได้รับการซึมซับในสิ่งที่ดั้งเดิมอันเป็นเอกลักษณ์และวิถีชีวิตของชุมชนอยู่อย่าง สม่ำเสมอ รวมไปถึงมีการพัฒนาให้ชุมชนมีสภาพความมั่นคงทางเศรษฐกิจมากขึ้น ทั้งจากการค้า

ขาย และการท่องเที่ยว เพื่อที่จะได้มีส่วนชักจูงให้กลุ่มคนรุ่นใหม่เหล่านี้ไม่ย้ายออกไปประกอบอาชีพในต่างถิ่นที่พวกเขาเหล่านั้นคิดว่าจะสร้างรายได้ที่ดีกว่าการประกอบอาชีพภายในชุมชนอันเป็นบ้านเกิดเมืองนอนของพวกเขานั่นเอง

- มีการสอดแทรกเพิ่มเติมในหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยให้ทุกโรงเรียนภายในพื้นที่สอนนักเรียนให้มีความรู้ความเข้าใจในเกี่ยวกับการอนุรักษ์เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะมรดกทางธรรมชาติ และมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นส่วนสำคัญของประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น รวมทั้งมีการสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์เอกลักษณ์ที่เป็นมรดกอันดีงามของท้องถิ่น เพื่อเป็นการปลูกฝังให้เด็ก ๆ มีจิตสำนึกรักท้องถิ่นและมีความคิดที่จะกลับมาพัฒนาท้องถิ่นต่อไปในอนาคต

ภาพที่ 7.1 ป้ายรณรงค์และสร้างจิตสำนึก

7.3.2 รูปแบบการใช้ที่ดินที่เหมาะสมกับพื้นที่ชุมชน

พื้นที่ชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวนนี้ในปัจจุบันอยู่ภายใต้การปกครองของเทศบาลตำบลคลองสวน และเทศบาลตำบลเทพราช โดยในปัจจุบันภายในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียงนั้น ยังไม่ได้มีการควบคุมในด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินแต่อย่างใด ดังนั้นในการอนุรักษ์เอกลักษณ์ของชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวน จึงควรมีการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อที่จะได้เกิดการขยายตัวของชุมชนให้เป็นอย่างมีระบบ รวมทั้งในการรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์และคุณค่าของชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวน มีความจำเป็นที่จะต้องมีการควบคุมในการอาคาร และที่ดินในบางพื้นที่ โดยที่มาตรการการควบคุมการใช้พื้นที่ก็เพื่อที่จะป้องกันจากผลกระทบทางด้านลบที่จะมากจากการพัฒนาท้องถิ่นและการพัฒนาประเทศ ซึ่งมีแนวทางก็คือ การกำหนดเขตพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์

จากแผนที่ 7.1 การควบคุมการใช้พื้นที่ แสดงให้เห็นถึงพื้นที่ที่จำเป็นต้องอนุรักษ์ พื้นที่ที่ต้องมีการควบคุมการพัฒนา และพื้นที่ที่สามารถพัฒนาได้ โดยพื้นที่ที่จำเป็นต้องอนุรักษ์ไว้ คือ บริเวณที่เป็นตลาดคลองสวน 100 ปี โดยในพื้นที่บริเวณนี้ควรจะมีการอนุรักษ์และควบคุมอย่างเข้มงวดใน

การใช้พื้นที่ ทั้งรูปแบบของอาคาร และกิจกรรมในพื้นที่ เพื่อให้เอกลักษณ์และรูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบดั้งเดิมได้คงอยู่ โดยในพื้นที่บริเวณตลาดคลองสวน 100 ปี เป็นพื้นที่ที่ถือได้ว่ามีความจำเป็นที่จะต้องอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างมาก ทั้งนี้ก็เพราะว่าตลาดคลองสวน 100 ปีแห่งนี้เป็นสถานที่สำคัญที่สื่อออกมาถึงบรรยากาศและสถาปัตยกรรมในอดีตได้อย่างชัดเจนที่สุด อาคารเรือนแถวไม้ริมน้ำที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมสมัยรัชกาลที่ 5 ความกลมกลืนกันของศิลปะของจีนและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานริมน้ำอันเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของคนไทยในที่ราบลุ่มแม่น้ำ ในการอนุรักษ์ความมีแนวทางที่กำหนดให้บริเวณตลาดคลองสวน 100 ปี เป็นเฉพาะที่อยู่อาศัยกิ่งพาณิชย์กรรม ที่อยู่ติดกับริมคลองประเวศบุรีรมย์เท่านั้น รวมทั้งไม่ได้มีการตัดแปลงหรือต่อเติมภายนอกอาคารเด็ดขาด แต่อาจจะให้มีการปรับปรุง ซ่อมแซมได้เพื่อให้คงสภาพที่อยู่ ส่วนภายในอาคารนั้นถ้าไม่มีผลกระทบต่อรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแล้วก็สามารถปรับเปลี่ยนและดัดแปลงบางส่วนได้ตามความเหมาะสมและความจำเป็นของผู้อยู่อาศัย นอกจากนี้ในส่วนที่เป็นห้องแถวไม้ตรงบริเวณที่เชื่อมกับทางเข้าตลาด ควรมีการปรับปรุง ซ่อมแซม ให้มีรูปแบบที่คล้ายคลึงกับสถาปัตยกรรมในตลาด และให้อยู่ในสภาพที่ดีเหมาะแก่การอยู่อาศัยหรือการค้าขาย นอกจากนี้คุณค่าของพื้นที่อนุรักษ์นี้ยังสื่อออกมาทางวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมและสภาพแวดล้อมที่สมบูรณ์ทางธรรมชาติอีกด้วยซึ่งคุณค่าของชุมชนก็คือ ถ้าคลอง และรูปแบบของกิจกรรมการค้าขายที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนแห่งนี้ รวมทั้งการดำเนินชีวิตที่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนสถาน การประกอบประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ ตามเชื้อชาติ และศาสนา

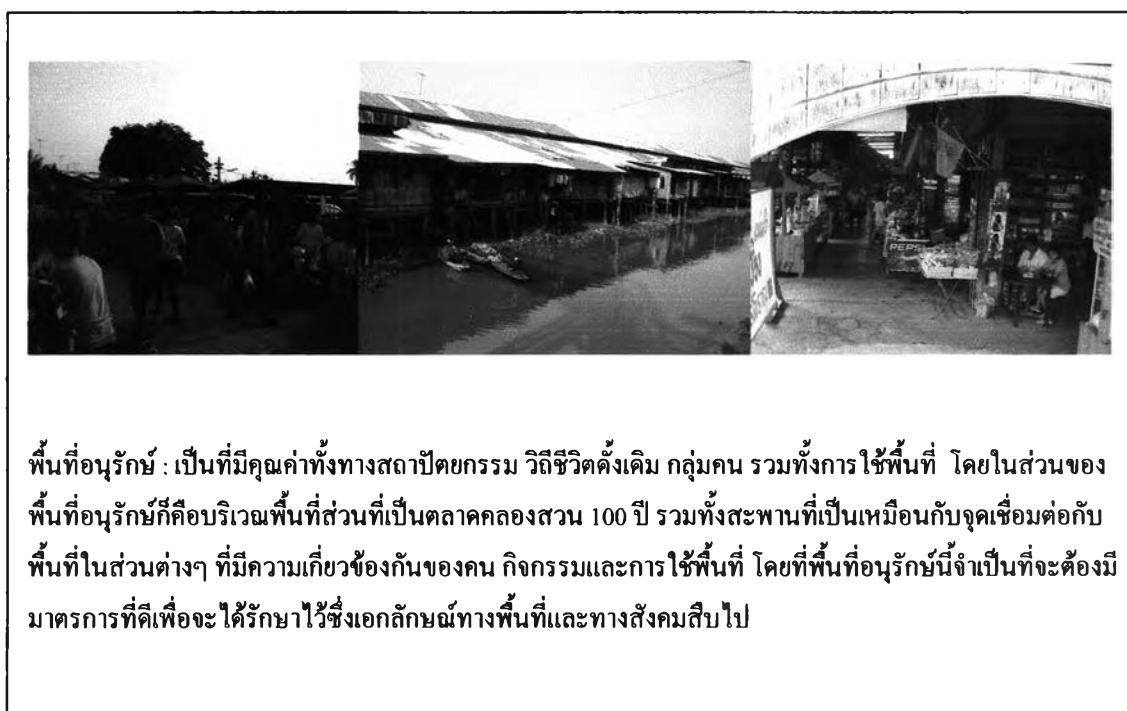
ต่อมาได้พื้นที่ที่ต้องควบคุมการพัฒนา ในพื้นที่ส่วนนี้จะเป็นพื้นที่โดยรอบชุมชน ซึ่งจะ เป็นบริเวณที่มีความสำคัญรองลงมาจากพื้นที่อนุรักษ์ ในพื้นที่ควบคุมการพัฒนานี้สามารถที่จะพัฒนาได้ แต่จะต้องมีการสอบถาม สํารวจจากหลายๆ ฝ่ายทั้งของภาครัฐ และจากประชาชนในพื้นที่ โดยในพื้นที่ควบคุมนี้มีศาสนสถานที่สำคัญ ได้แก่ วัดคลองสวน มัสยิดอัลวะดอ์นียะห์ ศาลเจ้าพ่อคลองสวน ศาลเจ้าพ่อปู่เจ้ากมลคลองสวน โดยสถาบันทางศาสนาและความเชื่อเหล่านี้มีมาตั้งแต่อดีต ซึ่งศาสนสถานเหล่านี้ควรให้ได้รับการบูรณะซ่อมแซมได้เพื่อที่จะรักษาให้อยู่ในสภาพดีเสมอ แต่ก็ไม่ควรที่จะรื้อถอน หรือเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอาคาร เพราะจะทำให้เอกลักษณ์ของตัวอาคารสูญหายไป และในการบูรณะซ่อมแซมก็ควรที่จะคำนึงถึงจิตใจของผู้ที่นับถือ รวมทั้งถ้าเป็นไปได้ก็ควรที่จะปรึกษาหารือ ประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันก่อนก็จะเป็นการดี

นอกจากพื้นที่ศาสนสถานแล้วนั้นบริเวณต่างๆ โดยรอบที่ปรากฏอยู่ในแผนที่ 7.1 ที่เป็นพื้นที่ควบคุมการพัฒนา ซึ่งพื้นที่เหล่านี้ควรที่จะให้เป็นส่วนของพื้นที่สามารถพัฒนาได้บ้าง แต่ก็ต้องเป็นไปโดยที่ไม่ได้ทำลายมุมมองที่มีเอกลักษณ์ทางพื้นที่ด้วย รวมทั้งวิถีชีวิตของชุมชน โดยพื้นที่ส่วนนี้จะมีทั้งที่เป็นที่อยู่อาศัย พื้นที่เกษตรกรรม เลี้ยงสัตว์น้ำ สถาบันการศึกษา สถานที่ราชการ โรงสีและโกดัง โดยการใช้อาคารและที่ดินพื้นที่บริเวณนี้จะต้องมีความสัมพันธ์กันกับ

พื้นที่อนุรักษ์เป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงต้องมีการจำกัดการพัฒนาเพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อพื้นที่อนุรักษ์ทั้งในทางตรงและทางอ้อมได้

ส่วนต่อมาก็คือ บริเวณพื้นที่ที่สามารถพัฒนาได้ โดยมีแนวทางกำหนดให้พื้นที่เหล่านี้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเป็นระเบียบและให้อยู่ห่างออกมาจากคลองประเวศบุรีรมย์ พื้นที่อนุรักษ์ และพื้นที่ควบคุมการอนุรักษ์พอสมควร ซึ่งพื้นที่ที่พัฒนาได้จะมีการวางแผนไว้ที่บริเวณพื้นที่ติดถนนสายหลัก และที่โล่งว่าง หรือพื้นที่เกษตรบางส่วนที่ห่างออกมาจากชุมชน เพื่อใช้ประโยชน์ที่ดินในการรองรับการขยายตัวของชุมชน รวมทั้งการรองรับแผนพัฒนาของท้องถิ่นในอนาคต เช่น การสร้างบ้าน การสร้างถนน การปรับปรุงทัศนียภาพ เป็นต้น

โดยที่ส่วนของมาตรการในการอนุรักษ์นอกเหนือจากการแบ่งโซนของพื้นที่เป็นสามส่วนในข้างต้นแล้ว ทางหน่วยงานของท้องถิ่นและจังหวัดก็ควรจะมีการจัดการวางผังเมืองรวมและผังเฉพาะให้พื้นที่ส่วนนี้และโดยรอบที่มีความต่อเนื่องกัน เป็นพื้นที่ที่มีการอนุรักษ์ทางสถาปัตยกรรมและวิถีชีวิตเพื่อที่จะส่งเสริมให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญต่อไปในภายภาคหน้า

พื้นที่อนุรักษ์ : เป็นที่มีคุณค่าทั้งทางสถาปัตยกรรม วิถีชีวิตดั้งเดิม กลุ่มคน รวมทั้งการใช้พื้นที่ โดยในส่วนของพื้นที่อนุรักษ์ก็คือบริเวณพื้นที่ส่วนที่เป็นตลาดคลองสวน 100 ปี รวมทั้งสะพานที่เป็นเหมือนกับจุดเชื่อมต่อกับพื้นที่ในส่วนต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกันของคน กิจกรรมและการใช้พื้นที่ โดยที่พื้นที่อนุรักษ์นี้จำเป็นต้องมีมาตรการที่ดีเพื่อจะได้รับการไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางพื้นที่และทางสังคมสืบไป

ภาพที่ 7.2 การควบคุมการใช้ที่ดินบริเวณพื้นที่อนุรักษ์-พื้นที่ควบคุมการพัฒนา-พื้นที่พัฒนา
ที่มา: การศึกษา(ผู้วิจัย: 2549)

พื้นที่ควบคุมการพัฒนา : เป็นพื้นที่ที่มีคุณค่ารองลงมาจากพื้นที่อนุรักษ์ พื้นที่ส่วนนี้จะประกอบไปด้วยศาสนสถาน พื้นที่เกษตร พื้นที่เลี้ยงสัตว์น้ำ สระน้ำ รวมทั้งพื้นที่ที่อยู่ติดกับคลองทั้งหมด โดยพื้นที่ควบคุมการพัฒนา มีไว้ก็เพื่อให้มีการจัดการอย่างเหมาะสมไม่มีการเปลี่ยนแปลงจนทำให้เกิดความเสียหาย ทั้งลักษณะของสถาปัตยกรรมทางศาสนา บ้านเรือน วิถีชีวิต ในการดำรงชีพด้วยการเกษตร การจับสัตว์น้ำ หรือแม้แต่การเลี้ยงสัตว์น้ำ ซึ่งเป็นอาชีพที่มีให้เห็น ได้อย่างชัดเจนทางพื้นที่นอกเหนือ ไปจากการค้าขาย ทั้งยังเป็นอาชีพที่บ่งบอกถึงความเป็นอยู่ดั้งเดิม รวมทั้งความชัดเจนของกลุ่มคนทางพื้นที่

พื้นที่พัฒนา : เป็นพื้นที่ที่ความสำคัญทางคุณค่าน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับในส่วนของสองพื้นที่ข้างต้น โดยที่พื้นที่พัฒนาจะเป็นพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงได้มากที่สุด พื้นที่พัฒนาที่สำคัญก็คือ ในบริเวณอาคารพาณิชย์ริมถนนสายอ่อนนุช-เทพราช รวมทั้งในส่วนของพื้นที่ว่างที่เป็นที่โล่งไม่ได้ทำการเกษตรหรือเลี้ยงสัตว์น้ำ หรือเป็นลานกีฬา รวมทั้งสระน้ำบางส่วนที่เกิดจากการขุดไว้ใช้ประโยชน์ส่วนบุคคลด้านหลังโรงงาน โดยทั้งหมดนี้สามารถจะทำการพัฒนาทางพื้นที่ให้มีการใช้ประโยชน์ในด้านอื่นๆ ได้ เพื่อที่จะได้เป็นการเพิ่มศักยภาพทางพื้นที่แก่ชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวนแห่งนี้ และโดยมากแล้วกลุ่มคนที่อยู่ในพื้นที่พัฒนานี้ก็มักจะมียู่เป็นจำนวนน้อย รวมทั้งยังไม่ใช้คนดั้งเดิมในพื้นที่อีกด้วย

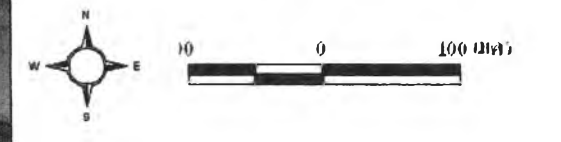
ภาพที่ 7.2 การควบคุมการใช้ที่ดินบริเวณพื้นที่อนุรักษ์-พื้นที่ควบคุมการพัฒนา-พื้นที่พัฒนา(ต่อ)

ที่มา: การศึกษา(ผู้วิจัย: 2549)

พัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวน จังหวัดสมุทรปราการและฉะเชิงเทรา

- คำอธิบายสัญลักษณ์
- ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
 - พื้นที่อนุรักษ์
 - พื้นที่ควบคุมการพัฒนา
 - พื้นที่พัฒนา
 - สะพานไม้
 - สะพานปูน
 - คลอง
 - ถนนหลัก
 - ถนนรอง
 - ทางเดินเท้า
 - ลานที่โล่ง, ที่ว่าง
 - ทำนา
 - เลียงสัตว์น้ำ
 - สระน้ำ

สาขาวิชาการวางผังชุมชน
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 7.1 การควบคุมการใช้พื้นที่

ที่มา: การวิเคราะห์ (ผู้วิจัย, 2549)

7.3.3 แนวทางการพัฒนาที่โล่ง ที่ว่าง และทางสัญจร

แนวการใช้ประโยชน์ที่ดินในการพัฒนาที่โล่ง ที่ว่างและทางสัญจร โดยในการพัฒนาที่โล่ง ที่ว่างและทางสัญจรจำเป็นที่จะต้องมีการพิจารณาเพื่อพัฒนาไปตามระบบ โดยในการพัฒนาที่โล่ง ที่ว่างและทางสัญจรก็เพื่อรองรับความต้องการของประชาชน ซึ่งการพัฒนาก็เพื่อตอบสนองให้กับคนที่ประชาชนในพื้นที่และบริเวณข้างเคียงที่ได้เข้ามาเพื่อความต้องการทางด้านการค้าขาย รวมทั้งยังเป็นการตอบสนองต่อการประกอบกิจกรรมต่างๆ ของคนในพื้นที่ และยังเป็นการพัฒนาไว้เพื่อรับกับแนวโน้มการขยายตัวในอนาคตอีกด้วย นอกจากนี้การที่ชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวน มีศักยภาพทางพื้นที่เพียงพอที่จะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์แห่งใหม่ ซึ่งการพัฒนาพื้นที่โล่ง ที่ว่าง และทางสัญจร จึงมีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องทำให้ดีไปในคราวเดียวกัน เพื่อที่จะส่งเสริมให้กิจกรรมทางการท่องเที่ยวมีขึ้นได้อย่างเป็นระบบ

- ที่โล่ง ที่ว่าง ปัจจุบันพื้นที่โล่งที่ว่างมีทั้งที่เป็นลาดปูนและลาดดิน โดยที่มีการใช้ประโยชน์ เช่น ลานอเนกประสงค์ ที่จอดรถ ลานออกกำลังกาย สนามกีฬาภายในสถานศึกษา รวมทั้งบางแห่งที่ถูกปล่อยว่างไว้ ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงขาดความสวยงามและร่มรื่น รวมทั้งบางแห่งก็มีสภาพทรุดโทรม จึงควรมีการปรับปรุงพื้นที่โล่ง ที่ว่างเหล่านี้ให้มีสภาพสวยงาม ร่มรื่น และสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ โดยเน้นการจัดการสภาพภูมิทัศน์ให้สอดคล้องกัน สภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในพื้นที่ เช่น การปลูกต้นไม้ หรือการซ่อมแซมให้ดีขึ้น ฯลฯ ซึ่งที่โล่ง ที่ว่างเหล่านี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) ที่โล่ง ที่ว่างที่ควรปรับปรุง คือ พื้นที่ที่มีอยู่แล้ว หรือเคยพัฒนามานานแล้ว แต่ถูกปล่อยปละเลย ไม่ได้รับการดูแลและปรับปรุงให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ ได้แก่

- (1) ลานจอดรถหน้าตลาดคลองสวน 100 ปี ในพื้นที่ตำบลคลองสวน
- (2) ลานอเนกประสงค์หน้าศาลเจ้าพ่อคลองสวน ในพื้นที่ตำบลคลองสวน
- (3) ลานจอดรถหน้าเทศบาลตำบลเทพราช ในพื้นที่ตำบลเทพราช
- (4) ลานกีฬาในโรงเรียนวัดคลองสวน ทั้งสนามกีฬาที่เป็นดิน และปูน
- (5) ลานอเนกประสงค์ในวัดคลองสวน
- (6) ลานจอดรถของมัสยิดอัลวะดอ์นียะห์
- (7) ลานกีฬาหลังมัสยิดอัลวะดอ์นียะห์

2) ที่โล่ง ที่ว่างที่ควรได้รับการพัฒนาขึ้นใหม่ พื้นที่เหล่านี้คือบริเวณที่ควรได้รับการพัฒนาให้เกิดประโยชน์มากขึ้นกว่าการปล่อยทิ้งไว้ โดยบางส่วนนั้นเป็นที่ว่างที่มีสภาพกร้าง แต่ว่ามีศักยภาพพอที่จะสามารถพัฒนาขึ้นมาได้เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน ได้แก่

- พื้นที่ริมน้ำ ฝั่งตรงข้ามท่าเรืออัสวานิชย์
- พื้นที่ริมคลองประเวศน์ฯและคลองพระยานาคราช ในบริเวณพื้นที่วัดคลองสวน

พื้นที่ที่ได้ทำการเสนอแนะไปนี้มีทั้งที่เป็นที่สาธารณะ และที่เป็นที่ของเอกชน แต่ถ้าหากมีการประสานงานกันให้ดีและมีระบบแล้วแนวทางดังกล่าวก็จะสามารถเป็นจริงขึ้นมาได้เพื่อที่ประโยชน์สูงสุดจะได้ตกอยู่กับประชาชนภายในชุมชนริมน้ำแห่งนี้

- ทางสัญจร ปัจจุบันแล้วในการเข้าถึงชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวนสามารถเข้าถึงได้โดยทางถนนสายอ่อนนุช-เทพราช เป็นเส้นหลัก ซึ่งสภาพของถนนเส้นนี้มีสภาพแห้งแล้งไม่นำดู ทั้งสภาพถนนก็มีการชำรุดทรุดโทรม ส่วนถนนภายในพื้นที่ก็ไม่มีสิ่งสวยงามน่าดึงดูดใจเท่าที่ควรจะเป็น ถึงแม้ว่าตรงบริเวณปากทางเข้าตลาดคลองสวน 100 ปี ในตำบลคลองสวนจะมีการปรับปรุงให้มีสภาพภูมิทัศน์ที่สวยงามแล้วก็ตามที แต่ก็ยังไม่มีความร่วมมือเท่าที่ควร ดังนั้นจึงควรมีการปรับปรุงสภาพทางภูมิทัศน์ทางสัญจรเหล่านี้ ให้เกิดความสวยงาม ร่มรื่น เพื่อที่จะทำให้เกิดบรรยากาศน่าอยู่และสร้างความประทับใจให้กับผู้ที่พบเห็น โดยบริเวณที่ควรจะมีการปรับปรุง มีดังนี้ คือ

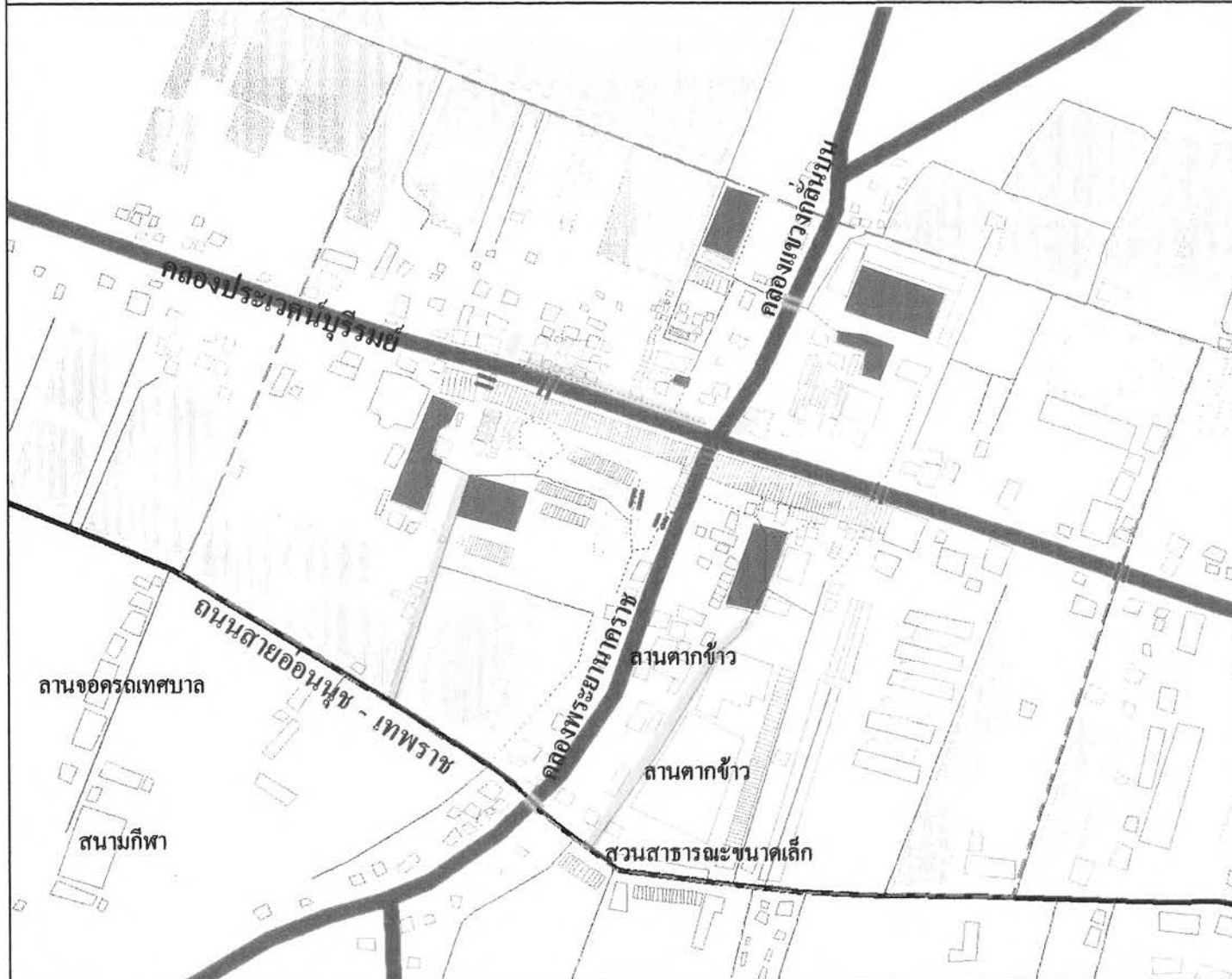
1) ถนนสายอ่อนนุช – เทพรราช ตั้งแต่บริเวณก่อนถึงเทศบาลตำบลคลองสวน ไปจนถึงเทศบาลตำบลเทพราช

2) ถนนซอยทางเข้าตลาดคลองสวน 100 ปี ทั้งสองพื้นที่ในตำบลเทพราช และตำบลคลองสวน

3) เส้นทางเดินเท้าทั่วไปภายในชุมชนบริเวณตลาดคลองสวน 100 ปี

โดยเส้นทางในข้างต้นควรมีการปรับปรุงสภาพผิวถนนที่ชำรุดทรุดโทรมให้อยู่ในสภาพดี รวมถึงควรมีการตีเส้นแบ่งถนนและมีป้ายบอกเส้นทางที่ชัดเจนกว่าที่เป็นอยู่ รวมทั้งควรมีการปลูกต้นไม้บริเวณสองข้างทางของถนนเพื่อสร้างทัศนียภาพที่สวยงาม โดยในการปรับปรุงภูมิทัศน์ควรทำให้มีความสัมพันธ์ควบคู่กันไปกับที่โล่ง ที่ว่างที่ต้องการทำการพัฒนา นอกจากในการพัฒนาเส้นทางสัญจรทางบกแล้ว ควรมีการฟื้นฟูเส้นทางสัญจรทางน้ำขึ้นมาใหม่ เพื่อให้เป็นทางเลือกในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว รวมทั้งเส้นทางสัญจรทางน้ำเป็นเส้นทางที่มีความเป็นธรรมชาติค่อนข้างมากกว่าเส้นทางทางบก ซึ่งผู้ที่มาท่องเที่ยวจะสามารถสัมผัสและชื่นชมกับความเป็นธรรมชาติในลักษณะของชุมชนริมน้ำได้อย่างเต็มที่

พัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำตลาคคลองสวน จังหวัดสมุทรปราการและฉะเชิงเทรา

- คำอธิบายสัญลักษณ์
- ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
 - ที่โล่งที่ว่างที่ควรปรับปรุง
 - ที่โล่งที่ว่างที่ควรพัฒนาขึ้นมาใหม่
 - บริเวณเส้นทางสัญจรที่ควรปรับปรุง
 - สะพานไม้
 - สะพานปูน
 - คลอง
 - ถนนหลัก
 - ถนนรอง
 - ทางเดินเท้า
 - ลาน
 - ทำนา
 - เลียงสัตว์น้ำ
 - สระน้ำ

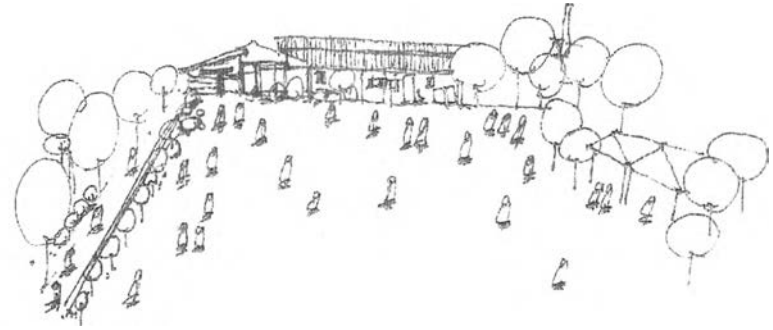
สาขาวิชาการวางแผนผังชุมชน
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 7.2 การใช้ที่โล่ง ที่ว่าง และทางสัญจร

ที่มา: การวิเคราะห์ (ผู้วิจัย, 2549)

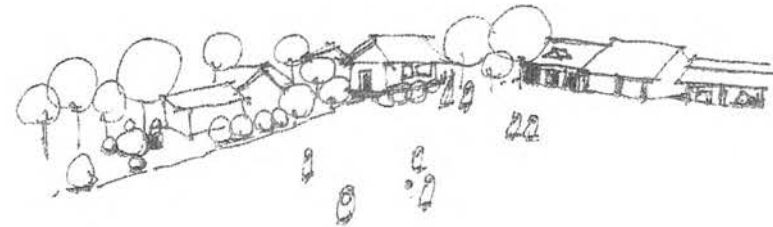
ลานจอดรถหน้าตลาดคลองสวน 100 ปีก่อนปรับปรุง

ลานจอดรถหน้าตลาดคลองสวน 100 ปีหลังปรับปรุง

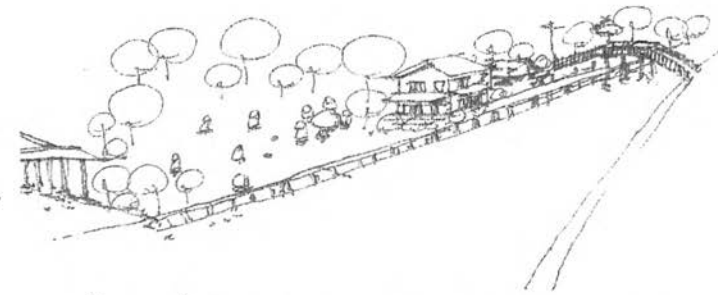
ลานจอดรถหน้าเทศบาลเทพราก่อนปรับปรุง

ลานจอดรถหน้าเทศบาลเทพรากหลังปรับปรุง

พื้นที่ริมน้ำ ฝั่งตรงข้ามท่าเรืออศวาณิชย์ก่อนปรับปรุง

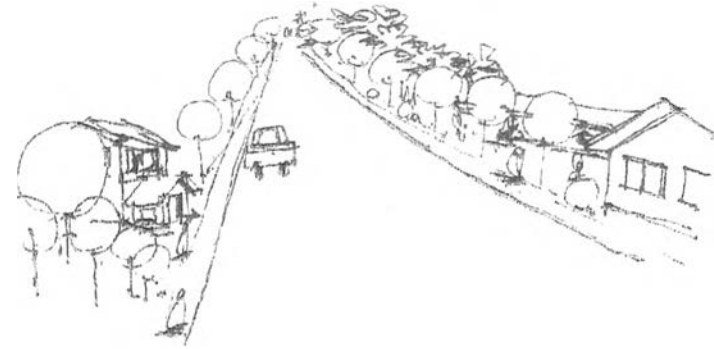

พื้นที่ริมน้ำ ฝั่งตรงข้ามท่าเรืออศวาณิชย์หลังปรับปรุง

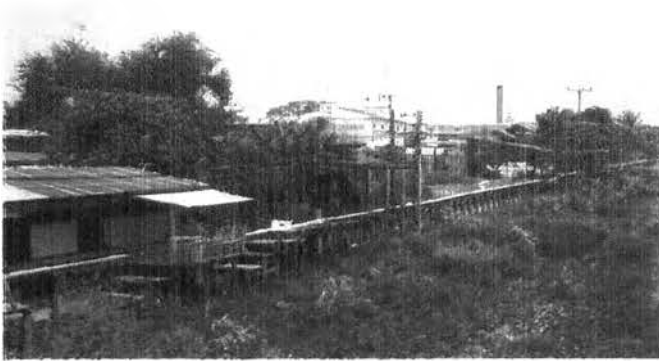
ภาพที่ 7.3 ตัวอย่างการปรับปรุงพื้นที่โล่ง ที่ว่างและทางสัญจร
ที่มา: การศึกษา (ผู้วิจัย, 2549)

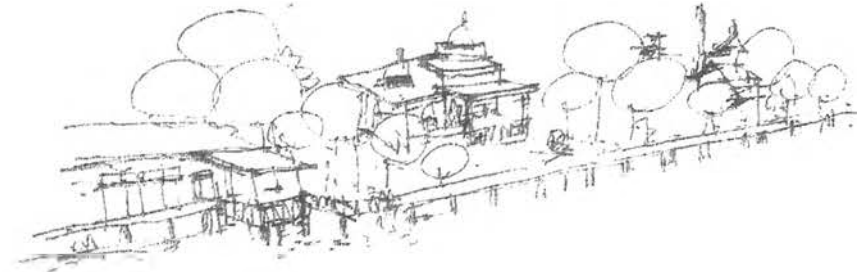
ทางเข้าตลาดคลองสวน 100 ฟังเทพราช ก่อนปรับปรุง

ทางเข้าตลาดคลองสวน 100 ฟังเทพราช หลังปรับปรุง

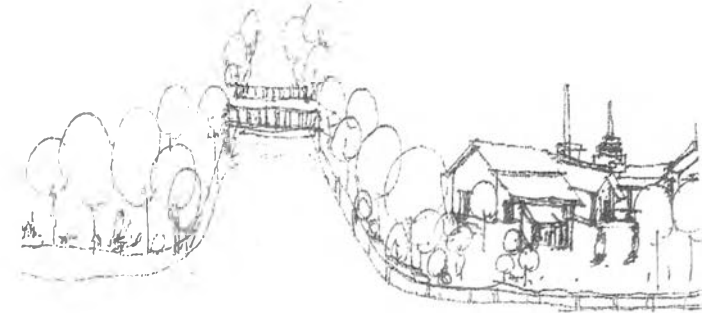
เส้นทางเดินเท้าริมคลอง ก่อน

เส้นทางเดินเท้าริมคลอง หลังปรับปรุง

พื้นที่ริมคลองประเวศน์และคลองพระยานาคราช ก่อนปรับปรุง

ภาพที่ 7.3 ตัวอย่างการปรับปรุงพื้นที่โล่ง ที่ว่างและทางสัญจร (ต่อ)

ที่มา: การศึกษา (ผู้วิจัย, 2549)

7.3.4 แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในชุมชน

จากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันอังคารที่ 17 มกราคม พ.ศ.2549 ในคอลัมน์โลกหลากวิถี ได้เขียนไว้ว่า “สนามบินสุวรรณภูมิ ที่กำหนดจะเปิดใช้เร็วๆ นี้ภายในปีพ.ศ. 2549 นี้ มีส่วนทำให้สังคมตื่นตัวสนใจ ขอบกรุงเทพฯ ด้านตะวันออกไม่น้อย ตามมาด้วยความแปลกใจอย่างยิ่งเมื่อพบว่าประชาคม รอยต่อกรุงเทพฯ-สมุทรปราการ-ฉะเชิงเทรา ตามแนวคลองประเวศน์บุรีรมย์ มีสภาพสังคม ย้อนยุคคล้าย เดินย้อนกลับไปสู่มิติแห่งกาลเวลาเมื่อร้อยปีที่แล้วได้ โดยเฉพาะที่ตลาดคลองสวน 100 ปี รอยต่อระหว่างจังหวัดสมุทรปราการกับจังหวัดฉะเชิงเทรา ความเป็นอยู่ของผู้คนที่นั่นวัฒนธรรมภายนอกยุคโลกาภิวัตน์เข้าไปแล้วพานได้น้อยมาก ราวกับเป็นประชาคมที่ถูกแช่แข็งมาร้อยปีแล้วฟื้นคืนตัวขึ้นมาได้” จากบทความดังกล่าวที่ได้เขียนถึงชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวน อาจทำให้เกิดความสงสัยไม่น้อยว่าทำไมเมื่อมีการพัฒนาประเทศขึ้น โดยการสร้างสนามบินสุวรรณภูมิซึ่งเป็นถือว่าเป็นโครงการระดับชาติ แต่ในบริเวณพื้นที่ที่อยู่ห่างกันเพียงไม่กี่กิโลเมตรถึงยังคงรักษาสภาพความเป็นเอกลักษณ์ทางการตั้งถิ่นฐานไว้ได้เป็นอย่างดี โดยความเป็นเอกลักษณ์เหล่านี้เองที่ทำให้เกิดจุดเด่นที่น่าจะเข้าไปสัมผัสโดยตรงกับชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวนแห่งนี้ว่าพวกเขามีคืออย่างไรจึงสามารถเก็บรักษาความเป็นตัวตนตั้งแต่ครั้งอดีตอันยาวนานนับร้อยปีเอาไว้ได้ โดยชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวนเป็นชุมชนที่มีรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นชุมชนริมน้ำในอดีตได้เป็นอย่างดี มีทั้งสถาปัตยกรรมเก่าแก่ที่ยังคงสภาพคืออยู่สิ่งของเครื่องใช้ที่หาได้ยากในปัจจุบัน รวมทั้งมีประเพณีวัฒนธรรมตามแบบฉบับของชุมชนริมน้ำที่มีการอยู่รวมกันของ 3 เชื้อสายได้อย่างสมบูรณ์เหมือนในอดีต ด้วยสิ่งเหล่านี้ประกอบกับพื้นที่ที่มีศักยภาพควรที่จะส่งเสริมให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวได้ สามารถจะพัฒนาและเสริมสร้างรายได้ กระจายผลตอบแทนทางเศรษฐกิจให้กับประชาชนในชุมชนริมน้ำแห่งนี้ โดยที่รูปแบบการท่องเที่ยวจะเป็นไปในลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่มีการนั่งเรือชมธรรมชาติล่องไปตามแนวลำคลองทั้งคลองประเวศน์บุรีรมย์ คลองพระยานาคราช หรือคลองแขวงกลั่นบน และเดินเที่ยวในตลาดคลองสวน 100 ปี เพื่อชื่นชมและดื่มด่ำไปกับบรรยากาศเก่าๆ ในอดีต ซึ่งจะได้สัมผัสไปกับข้าวของเครื่องใช้ และอาคารแบบโบราณหาได้ยากที่มีมาตั้งแต่อดีตอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่ไปกับวิถีชีวิตอันเก่าแก่ของชุมชนริมน้ำ (เทศบาลตำบลคลองสวนมีการวางแผนให้ชุมชนแห่งนี้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ที่ใกล้เมืองหลวง: One Day Tour)¹ ซึ่งในการจัดการก็จะให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการคิด การปฏิบัติ มีหน้าที่ร่วมกันดูแล และรับผิดชอบรวมทั้งการรับผลตอบแทนด้วยกัน ซึ่งทรัพยากรทางการท่องเที่ยวในพื้นที่แบ่งออกได้เป็น 2 ด้าน

¹ เทศบาลตำบลคลองสวน, วิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์การพัฒนาระยะสามปี(พ.ศ.2548-2550)

(สมุทรปราการ: เทศบาลตำบลคลองสวน อำเภอบางบ่อ, 2547), หน้า17.

ได้ดังต่อไปนี้

1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางระบบนิเวศน์ คือ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ อันได้แก่ แม่น้ำ ลำคลอง พืชและสัตว์ตามธรรมชาติ สภาพภูมิประเทศ ฯลฯ

2) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ภูมิปัญญา ท้องถิ่น ศาสนสถาน ประเพณีวัฒนธรรม ฯลฯ

ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ในชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวนนี้ จะเน้นเข้าไปเรื่องของตลาดโบราณซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับกรุงเทพฯ โดยมีการเปรียบเทียบกับสภาพในปัจจุบันที่แม้ว่ากระแสบริโภคนิยมและความเจริญทางเทคโนโลยีจะหลั่งไหลเข้ามามากเพียงใดก็ตาม แต่ก็ไม่อาจหยุดลมหายใจของตลาดแห่งนี้ให้สูญสลายไปได้ โดยสิ่งที่ขึ้นชื่อของชุมชนริมน้ำและตลาดคลองสวน 100 ปีแห่งนี้ ก็คือเรื่องของอาหารการกิน ไม่ว่าจะเป็นกาแฟโบราณ เป็ดพะโล้ ห่อหมก ไข่เค็ม ขนมโบราณแบบไทยๆ คังเค็ม เช่น ขนมชั้น ข้าวเหนียวมะม่วง ข้าวเหนียวหน้าสังขยา ตะโก้ เป็นต้น โดยทุกร้านจะเปิดขายของทุกวันเช้าถึงเย็น ทั้งนี้ก็เนื่องจากทางเทศบาลมิน โยบายที่จะส่งเสริมให้พื้นที่แห่งนี้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แห่งใหม่ในรูปแบบตลาดโบราณที่หาดูได้ยากในปัจจุบัน คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในอดีต นอกจากนี้ทางเทศบาลยังได้จัดอบรมในเรื่องความสะอาดของอาหารเป็นประจำทุกเดือน และปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณด้านหน้าทางเข้าตลาดให้มีความสวยงาม เพราะเมื่อเข้ามาที่ตลาดคลองสวน 100 ปี เพื่อเลือกชิมเลือกซื้อของฝากแล้ว ก็ยังสามารถที่เดินทางเข้าไปที่ตัวเมืองแปะครีวได้อีกไม่ว่าจะเป็นทางจากทางบกรวมทั้งการล่องเรือไปตามคลองประเวศน์บุรีรมย์ เรือไปจนถึงแม่น้ำบางปะกง เพราะยังมีสิ่งที่น่าสนใจอีกมากมาย อาทิเช่น ชมโลมา ชิมปลากระพง ไหว้พระศักดิ์สิทธิ์-หลวงพ่อโสธร เป็นต้น

แต่ถึงแม้ว่าชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวนจะมีศักยภาพที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ก็ไม่ได้หมายความว่าทุกอย่างคืออยู่แล้วทั้งหมด ซึ่งยังต้องมีการพัฒนาอีกหลายบริเวณที่ยังอยู่ในสภาพกร้าง และขาดการดูแลทำให้เกิดความเสื่อมโทรมขึ้น ทั้งที่โล่ง ที่ว่าง รวมไปถึงอาคารสิ่งปลูกสร้างที่ส่วนใหญ่แล้วมีอายุมาก และยังมีเส้นทางสัญจรที่ยังขาดความสวยงาม ความร่มรื่น และความมีระเบียบ ส่วนภูมิทัศน์ในชุมชนและบริเวณโดยรอบก็ขาดการดูแลในเรื่องของความสวยงามและร่มรื่น ทำหน้าที่เคยมีเรือเข้าออกก็เทียบจะไม่มีบทบาทแล้วในปัจจุบัน ซึ่งจากสภาพที่เกิดขึ้นจึงควรมีการปรับปรุงและฟื้นฟูเพื่อให้เป็นไปตามแนวทางที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งนี้จะต้องทำไปพร้อมกันกับการฟื้นฟูกิจกรรมทางประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมเพื่อทำให้เกิดความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว ดังนี้

- การปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ของศาสนสถานต่าง ที่โล่งที่ว่าง และทางสัญจรของชุมชน รวมทั้งการปรับปรุงสภาพแวดล้อมโดยรอบให้มีความสวยงาม ร่มรื่น โดยการปลูกต้นไม้เพิ่มขึ้น ทั้งที่เป็น ไม้กระถาง และ ไม้ยืนต้น รวมทั้งกำจัดวัชพืชน้ำให้หมดไปจากลำคลอง

- สนับสนุนให้เจ้าของตลาดและประชาชนที่อยู่อาศัยช่วยกันปรับปรุงอาคารบ้านเรือนริมน้ำ ที่เสื่อมโทรมให้กลับคืนสู่สภาพที่ดีสอดคล้องไปกับเอกลักษณ์ของชุมชน รวมทั้งให้มีการเปิดบ้าน ทุกบ้านร้านทุกร้านในตลาดคลองสวน 100 ปี เพื่อให้เกิดความคึกคักทางเศรษฐกิจภายในพื้นที่

- ฟื้นฟูทำนน้ำ เปิดทำนน้ำเพื่อให้สามารถรองรับเรือท่องเที่ยวจากต่างที่เข้ามาจอดได้ รวมทั้งมีการจัดเรือท่องเที่ยวล่องไปตามคลองประเวศบุรีรมย์ คลองพระยานาคราช รวมทั้งแม่น้ำบางปะกง เพื่อชมทิวทัศน์ทางธรรมชาติ ในปัจจุบันได้มีการปรับปรุงท่าเรืออัสวาณิชย์อยู่

- สนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมทางน้ำร่วมกันระหว่างชุมชนและชุมชนต่าง ๆ

- จัดทำปฏิทินกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น เพื่อปลูกฝังเยาวชนรุ่นใหม่ให้ ได้รู้จัก และตระหนักถึงความสำคัญของกิจกรรมเหล่านั้น

- มีการสนับสนุนให้สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา และชุมชน ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน โดยเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ ของท้องถิ่นที่มีอยู่แต่เดิม และจัดกิจกรรม ใหม่ ๆ ที่คงมีความสอดคล้องไปกับเอกลักษณ์และวิถีชีวิตของชุมชน

- รื้อฟื้นกิจกรรมที่มีในอดีต ที่สูญหายไป เช่น วิถีชีวิตริมน้ำบางส่วน การพายเรือ รวมทั้ง ให้มีการบริการเรือแก่นักท่องเที่ยวที่ต้องการชมชุมชนริมน้ำและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอย่างทั่วถึง

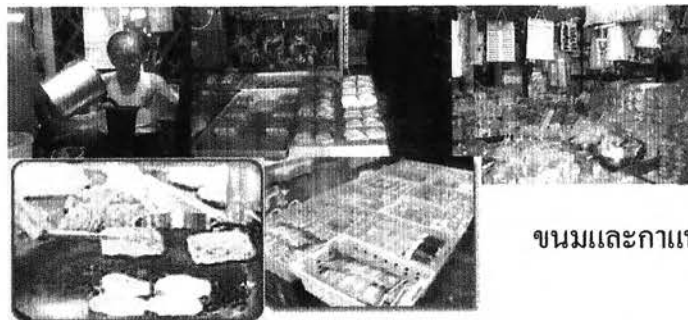
- ปรับปรุงเส้นทางสัญจรให้มีความสวยงาม ร่มรื่น มีป้ายบอกทางชัดเจน และสื่อ ความหมายเข้าใจได้ง่าย ออกแบบให้เข้ากับเอกลักษณ์ของชุมชน โดยติดตั้งไว้ในตำแหน่งที่สามารถ มองเห็นได้อย่างทั่วถึง

- จัดเตรียมและปรับปรุงลานจอดรถให้มีอย่างเพียงพอ รองรับกับการเข้ามาของ นักท่องเที่ยว

โดยที่แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภายในชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวนนั้น ควรจะมีการดูแลและจัดการร่วมกันของกลุ่มชาวบ้านภายในชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยมีภาครัฐและ ภาคเอกชนคอยเข้ามาช่วยสนับสนุนและแนะนำในด้านต่างๆ รวมทั้งควรมีการสนับสนุนในเรื่อง ของการรวมกลุ่มทางการค้า เพื่อให้เกิดมาตรฐานสินค้าในด้านราคา คุณภาพ และการให้บริการ พร้อมทั้งมีการควบคุมการพัฒนาให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน

ประเพณี การละเล่น

ขนมและกาแฟโบราณ

ศาสนสถาน

อาคารสถานที่สิ่งของเครื่องใช้

อาหาร

วิถีชีวิต

ภาพที่ 7.4 เอกลักษณ์ของชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนก็เป็นอีกหนึ่งทางเลือกที่มีความเหมาะสมกับชุมชนแห่งนี้ ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีลักษณะของการท่องเที่ยวที่พัฒนาโดยประชาชน เพื่อประโยชน์ของประชาชนและดำเนินการโดยประชาชนในพื้นที่ โดยเมื่อมีการปฏิบัติตามแนวทางของการท่องเที่ยวโดยชุมชนแล้วนั้น ก็จะมีผลกระทบต่อส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้ คือ

- ในส่วนของชุมชนและท้องถิ่น ในการท่องเที่ยวแบบนี้สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างตรงประเด็นมากที่สุด คือ การได้รับผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ มีรายได้มากขึ้น มีความภาคภูมิใจ เกิดความต้องการที่จะอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน มีลักษณะของชุมชนที่เข้มแข็งมากขึ้น

- ในส่วนของนักท่องเที่ยว ได้รับความรู้ มีประสบการณ์มากขึ้นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมในสมัยก่อน รวมทั้งได้รับความประทับใจและความพึงพอใจ

- ในส่วนของภาครัฐ ได้รับความร่วมมือจากชุมชนในการดำเนินงานตามแผนพัฒนาในโครงการต่างๆ ได้เป็นอย่างดีขึ้น

นอกจากนี้ในอนาคตอันใกล้ผลที่เกิดจากการเปิดใช้สนามบินสุวรรณภูมิก็น่าจะทำให้เกิดการเข้าถึงของนักท่องเที่ยวที่มีความต้องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อการศึกษาทางประวัติศาสตร์มากขึ้น รวมไปถึงนักชิมและผู้ที่ชอบในการซื้อของที่แปลกตา หาคูหากินได้ยากอีกด้วย โดยเทศบาลตำบลคลองสวนมีแผนในการพัฒนาในอนาคตอันใกล้ที่จะทำให้พื้นที่ภายในเทศบาลสามารถรองรับการขยายตัวของสนามบินสุวรรณภูมิ และยังมีวิสัยทัศน์ที่จะพัฒนาให้ตลาดคลองสวน 100 ปี เป็นศูนย์กลางอาหารโบราณที่มีชื่อเสียง กลายเป็นแหล่งที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ใกล้เมืองหลวง สามารถเที่ยวชมได้อย่างทั่วถึงภายในเวลาเพียงหนึ่งวันนักท่องเที่ยวก็สามารถสัมผัสได้ถึงมนต์ขลังของตลาดและชุมชนเก่าแก่แห่งนี้ อีกทั้งยังเป็นการเสริมสร้างให้ประชากรในพื้นที่มีการเพิ่มและกระจายได้รายได้ดีขึ้น ทำให้เศรษฐกิจของชุมชนมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

7.4 ข้อเสนอแนะ

- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามามีส่วนในการดำเนินงาน เช่น องค์กรท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลตำบลคลองสวน และเทศบาลตำบลเทพราช โดยมีแนวทางในแผนพัฒนาของเทศบาลตำบลที่กำหนดให้มีการจัดการกับพื้นที่ เช่น การจัดทำผังการใช้ที่ดิน และการวางแผนเพื่อจัดการกับพื้นที่มีคุณค่าริมน้ำ เป็นต้น โดยมีการประสานงานและปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างหน่วยงาน เพื่อเป็นการบริหารและจัดการให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

- ในศึกษารั้วต่อไปควรมีการศึกษาถึงแนวทางการอนุรักษ์ชุมชนอย่างยั่งยืน รวมทั้งในส่วนของพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวนและควรมีการขยายพื้นที่การศึกษาในพื้นที่ชุมชนคลองย่อยเพื่อให้เกิดโครงข่ายการอนุรักษ์อย่างเป็นเอกภาพ

- ในการศึกษาถึงพัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำตลาดคลองสวนใน
ครั้งนี้ เนื่องจากในพื้นที่ศึกษามีความต่อเนื่องกันทางพื้นที่ของขอบเขตการปกครอง จึงทำให้ใน
การศึกษาครั้งนี้จึงไม่ค่อยมีความชัดเจนทางขอบเขตพื้นที่เท่าที่ควร โดยข้อควรระวังในการศึกษา
ครั้งต่อไปก็คือ ควรที่จะมีการแบ่งแยกถึงบทบาทและหน้าที่ขององค์กรท้องถิ่นแต่ละองค์กรที่มี
หน้าที่ในการปกครอง และพัฒนาชุมชน รวมทั้งบทบาทของชุมชนและพื้นที่โดยรอบที่ใกล้เคียงทั้ง
ในด้านของบทบาททางสังคมและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะทางด้านการค้า และการท่องเที่ยว